

Кокоша Антоніна

магістрант Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Науковий керівник:

Коляда Н.М. – доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПІДЛІТКІВ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВАМИ БУЛІНГУ

На сьогоднішній день надзвичайно гостро постає проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках учнівської молоді. Останніми роками визнано поширення в освітній практиці такого явища, як шкільний булінг, який можна вважати першим кроком до справжнього насильства та злочинної поведінки.

Всесвітня організація охорони здоров'я проводить періодичний моніторинг аспектів поведінки школярів, які впливають на їх здоров'я. Один із напрямів дослідження пов'язаний із насиллям у школах. Згідно з даними ВООЗ, отриманими внаслідок моніторингового дослідження, в Україні регулярного насилля в школах зазнають близько 17 % дівчат і 16% хлопців 11-15-річного віку. Самі регулярно ображають інших 16% українських школярів та 12% школярок [7]. Представлені дані підтверджують результати іншого опитування, яке провів Інтернет-сайт KidsPoll (1200 дітей). Згідно з ним, жертвами булінгу було 48% опитаних, із них 15 % дітей неодноразово зазнавали насилля; 42% респондентів зазначили, що самі займалися булінгом, 20% – постійно [7].

Незвичний для нашого сприйняття термін «булінг» тісно пов'язаний із такими поняттями, як насильство (застосування силових методів або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір; панування, влада людини над людиною [8]), агресія

(дії, спрямовані на порушення фізичної і психічної цілісності людини або групи людей) [2]. Агресія органічно пов'язана з насильством і є його природним підґрунтям. Поняття «агресія» ширше за поняття «насильство», воно включає в себе поняття насильство, третирування (виявляти зневагу до когось, поводитися безцеремонно, не зважати на чиюсь думку [5], цькування (переслідувати когось небудь різними нападками, клепами і т. ін., знущатися з когось [6]. Усі ці поняття відображають різні аспекти такого явища, як булінг.

Поняття «булінг» трактують від вузького (відеозйомка бійки) до масштабного (насильство взагалі) [3]. Булінг – соціально-педагогічна, психологічна проблема сучасності. Це соціальне явище, властиве переважно організованим колективам, отож з огляду на зазначене, виділяють основні місця булінгу: булінг у школі; булінг на робочому місці (мобінг); булінг в армії («дідовщина»); кібербулінг (насилля в інформаційному просторі) тощо.

Серед причин булінгу в колективі вчені виділяють наступні: боротьба за лідерство; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини психічних і фізичних вад; заздрість; відсутність предметного дозвілля тощо [4]. Явище булінгу є досить поширеним не лише в Україні, а й в усьому світі. За даними соціологічних досліджень, із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей. При чому, частина опитаних дітей зізналася, що потерпають від знущань не лише з боку школярів, а зазнають утисків й з боку вчителів.

Якщо розглядати це явище з правової точки зору, необхідно відмітити, що в даному випадку порушується ціла низка законодавчих актів щодо захисту прав дитини. Головний міжнародний документ у цій сфері є Конвенція ООН з прав дитини, яка проголошує, що усі діти від народження рівні та мають право на безпечні та сприятливі умови життя.

Конституція України проголошує, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Крім того,

Основний Закон встановлює, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Цивільний та Сімейний кодекси України також є важливою складовою національного законодавства щодо захисту прав дитини. Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) прямо передбачає захист дитини від усіх форм насильства.

Міжнародним і національним законодавством визначено що дитина – це особа, яка не досягла 18 років. Як відомо, за порушення вимог законодавства, особи, що його порушили, несуть відповідальність. У випадку шкільного булінгу за кривдника, якому не ще не виповнилося 14 років, усю відповідальність несуть батьки. Вони повинні відшкодувати шкоду (як матеріальну, так і моральну), яку завдала їхня дитина іншому учню. Якщо дитина віком від 14 до 18 років має майно або доходи, достатні для відшкодування завданих збитків, вона робить це самостійно, якщо ні – то відповідають батьки. До того ж батьків може бути притягнуто до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання дітей.

Крім того, дитину з 16 років можна притягнути як до адміністративної, так і до кримінальної відповідальності, в залежності від тяжкості та наслідків вчиненого діяння. Проте, Кримінальний кодекс встановлює перелік правопорушень, за які дитину можна притягнути до відповідальності з 14 років – умисне вбивство, нанесення тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень, згвалтування, крадіжку, умисне знищення майна, хуліганство та деякі інші тяжкі злочини.

Щойно дитина переступає поріг школи, відповідальність за неї несуть вчителі та шкільна адміністрація. Це прямо передбачено Законом України «Про освіту» (2017р.), згідно якому педагогічні працівники зобов'язані захищати учнів від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою. Тож, учителя, який знехтував своїми обов'язками та правами дитини, можна також притягнути до відповідальності.

Необхідно підкреслити, що до роботи з профілактики та подолання такого негативного явища як булінг повинні бути залучені всі учасники навчально-виховного процесу – батьки, адміністрація навчального закладу, учні, педагоги. Бесіди щодо запобігання булінгу можна проводити під час години виховання або на перервах. Вплив буде стійким, якщо обговорення теми стане постійним продовженням шкільного буденного життя. Однак чіткий графік бесід теж необхідний тому, що систематичність щодо обговорення автоматично гарантує, що тема насильства серед учнів не залишиться без уваги. Короткі, але часті розмови набагато ефективніші, ніж рідкісні та довготривалі

Отже, булінг – явище, що може виникнути в більш-менш організованих, сталих дитячих колективах, стосується і впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення навчально-виховного процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі. Тому постає гостра потреба усвідомлення того, що ця проблема є; підготовки фахівців з певними теоретичними знаннями, спеціальними вміннями, навиками для виявлення, попередження та подолання такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища, як булінг.

Згідно зі ст. 16 Конвенції про права дитини, остання має право на захист від незаконного посягання на її честь і гідність. Тому головним обов'язком держави є вжиття усіх заходів соціального, адміністративного, кримінально-правового та іншого характеру з метою надання дитині права на повноцінний та гармонійний розвиток особистості. З огляду на поширення явища булінгу в середовищі малолітніх і неповнолітніх осіб, необхідно розробити антибулінговий закон в Україні, внести це поняття до Цивільного кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України. Відповідальність повинні нести як батьки за неналежне виховання, так і діти-агресори та діти-свідки булінгу. Також, необхідно у кожній школі розробити Правила поведінки учнів і довести їх до відома учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буллинг: детская жестокость [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.tagilib.ru/readers/ot_20_and_starshe/meropr/bulling.php
2. Лушпай Л. І. Шкільний буллінг як різновид суспільної агресії [Електронний ресурс] / Л. І. Лушпай // Наук. зап. [Нац. ун-ту «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 85. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_33_28.pdf
3. Петросянц В. Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде / В. Р. Петросянц // Вестн. ТГПУ. – 2011. – Вып. 6 (108). – С. 151–154.
4. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навч.-метод. посіб. / Л. Волинець, Т. Дорошок, М. Євсюкова та ін. ; [ред. : К. Левченко, І. Трубавіна]; Держ. соц. служба для сім'ї, дітей та молоді. Міжнар. жіночий правозахисн. центр «Ла Страда Україна». – К. : Держсоцслужба, 2005. – 395 с.
5. Словник української мови : в 11 т. – Т. 10. – 1979. – С. 248.
6. Словник української мови : в 11 т. – Т. 11. – 1980. – С. 259.
7. Социальные детерминанты здоровья и благополучия подростков. Исследование «Поведение детей школьного возраста в отношении здоровья»: международный отчет по результатам обследования 2009–2010 гг. / под ред. С. Currie и др. – Копенгаген : Европ. регион. бюро ВОЗ, 2012 г. (Сер. Политика охраны здоровья детей и подростков. – Вып. № 6).
8. Українська психологічна термінологія : словник-довідник / за ред. М.-Л. А. Чепи. – К. : ДП «Інформ.аналіт. агентство», 2010.